

Станислав МАРАШКИ

ПОЕТИЧЕН РУПОР ЗА ВЕЧНОТО И НЕПРЕХОДНОТО

Винаги, когато разлистя книга на Румен Денев, моите критерии за това що е поетично и непоетично се завъртат във вихрен калейдоскоп. В тази въртележка плахо се обаждат и възгледите за мисията на поета, за неговото – както го нарича Блок – "предназначение"...И в същото време не мога да не си давам сметка, че и "мисията", и "предназначението" са неотделими от времето и еволюират заедно с него. Не прави изключение и поета от Казанлък.

В ръцете на читателя е още една нова стихосбирка на Денев "Математическа поема". Редактор на книгата е Виолета Христова, а изданието е на литературен кръг "Смисъл". Художественото оформление на корицата е строго и не страда от стилистични излишества – така, както подобава на поезия, която се самоопределя като "математична". Книгата излиза под шапката на ИК "Домино" – Стара Загора и съдържа 26 стихотворения и едноименната поема.

Самият факт, че зад книгата застава литературен кръг, е вече индикатор за някакъв вид стилистика с претенция за приносен характер. В случая това е "математичността" на поезията на нашия известен поет от Розовата долина. И все пак нека веднага направим разграничението: чисто терминологичното разбиране за математичност се различава от поетичната му трактовка. Това е важно уточнение, защото все пак става дума за поезия, а не за науката математика. Друг е въпросът, че преносното значение на прилагателното "математичен" израства от почвата на чисто научното му значение, тъй като главният лирически герой на едноименната поема в сборника е Николай Кузански, роден през 1401 г. в гр. Куза, Южна Германия, който напълно в енциклопедичния дух на своята епоха се занимава едновременно с философия и математика.

В своята нова книга Румен Денев черпи вдъхновението си от историята и, както правилно отбелязва Лъчезар Лозанов в сайта [www.romendenev.com](#), с това той продължава донякъде традицията на Кавафис и нашият Кирил Мердажански. Денев пътува назад във времето и неговата поетична машина на времето го отвежда в епохата на Византийската империя. Основният лирически герой в поемата Николай Кузански провежда лирически диалози, които предизвикват нов поглед към съвременния свят посредством сравнението между онова, което е вълнувало хората преди цели шест века. Така читателят узнава истини за съвременни явления като глобализацията, узнава, че човекът без народ е беззащитна плячка и др.

Ето какво изповядва Кузански с посредничеството на Румен Денев във финалния тридесет и четвърти откъс от поемата:

Човекът мисли с цялото си тяло
и всяко положение на тялото е изречение,

изказване от някакъв невидим
вътрешен човек,
а той е отражение
от огледалата в чуждите очи,
от огледалата на предметите,
от огледалата многобройни на всичките неща
и същества,
защото огледалната способност на света
задава кратката си гатанка:
дали мисълта е вещ
или вещта е мисъл?

Изводът за тялото като инструмент на мисълта се налага от само себе си в резултат на всички диалози на Кузански в поемата и представлява своеобразен идеен финал на книгата.

Не знам дали Денев е изсънувал или промечтал наяве виденията си, но срещите му с историята звучат живо и убедително като че ли са се случили вчера. Причината за това е както в увереното боравене с историческата материя, така и в смелата оценъчна позиция на лирическите му герои. Когато изказват своето мнение, те никога не се колебаят, без значение дали разговарят със съвременник или с историческа фигура. Философските обобщения, които по правило битуват най-щастливо в притчата, не подминават и стихосбирката на Денев. В "Притча за замъка", например, водачът на гневните победители, които са сринали до основи замъка на поробителя, казва: "Тия камъни ще ни потрябват – за новия замък...". В седми откъс от поемата пък Николай де куза стига до извода, че "да ритежаваш е вид заболяване, /вид пристрастяване / и разложение. /Собственикът е собственик на болест/."

Впечатлява лекият преход на поета от история към съвременност, което само по себе си е белег за философски поглед към света и времето като към едно единно цяло. Поезията му е напълно изчистена от декларативност, дори понякога той предпочита да не изкаже директно позицията си, а да я загатне с няколко щриха, чрез които читателят да стигне сам до истините, които защитава авторът.

Когато прочетох книгата на Румен "Математическа поема", първата ми реакция беше на читател, който се е обогатил с една особена сплав от емоционални и рационални импулси, представляваща по-висша степен на човешко познание. Неволно в съзнанието ми проблясна цялостната ми представа за поета като автор на респектиращ брой стихосбирки и водещ на рубриката "Дневникът на поета" във в-к "Долина", но бързо се оттласнах от този образ, погълнат от своеобразната поетична атмосфера на книгата. И тъй като и обществените проекции на личността на Денев, и изобилието от оценки за стихосбирката в публичното пространство неизбежно са неотменима част от неговата "Математически поема", съмнението, че мога да добавя нещо ново към конгломерата от оценки, ме жегна неприятно. А всъщност не трябваше да добавям нищо особено мъдро, защото авторът сам е сторил това в своята книга и то по своя си мисловно-духовен начин, който прави излишни всякакви дълбокомислени анализи! Защото и той подобно на своя лирически герой в "Пророк Самуил" е надарен с "вътрешно зрение", и той като патриарх Евтимий от едноименното стихотворение дава "отговор без въпрос" и е "влюбен без любима" /виж "Издаване в съзнание"/, а тази автоканонада от качества го прави най-точния хроникьор и съдник на самия себе си. Бих отбелязал само, че този съдник не е нито безпристрастен, нито освободен от ярките сетива на субективизма, без които е невъзможна

истинската поезия, дори и тя да се самоопределя като "математическа". В "mento mori", например, този полезен поетичен субективизъм ражда не просто оригинални, а смущаващи метафорични образи:

Смъртта не е плашило, а любовница.
Последната любовница,
любимата любовница
на границата на света далечен...

Серията от образи-антитези на тема "смърт" продължава и в стихотворението "Сбогом":

Аз исках да умра, но беше рано
и исках да умра, но беше късно.
От дъното на океаните
цветя за тебе не откъснах.

Лирическият герой на Денев не се самозаблуждава в името на необходимата поетична илюзия, а признава откровено, че "писаното слово" е "най-любимата измама"/"Рамка"/. Неговото мощно въображение го пренася в бъдеща епоха, където ,проектиран върху фона на неизбежен апокалипсис, човекът преживява "зимата последна", вижда "най-последен ледник" и надзърта през "последен сребърен квадрат/в прозореца последен"/"Последно". /. Този герой не раздава морално правосъдие, не се самоиздига върху пиедестала на нравствената непогрешимост, както правят мнозинството поети-изповедници, а небрежно и честно захвърля в лицето на читателя истината за своето човешко несъвършенство – едно самоиронично жонглиране със своя духовен дефицит, което няма как да не буди доверие. Това е особено видимо в стихотворението "През три минути, през януари":

През три минути, през януари,
когато хладно е стъклото,
тогава те обичам, колкото
детето своите подаръци.

Ти си подарък в тъжен празник,
не повече и нищо друго.
Ти си на въздуха съпругата,
а аз умирам и те мразя.

Когато един поет има какво да каже/а Румен Денев е пословичен с това си специфическо имане!/, проблемът за съдържанието неминуемо измества проблема за формата. Ярکو изразеният уклон към силаботоническото стихосложение е по-скоро сигнална лампичка, която съобщава ясно:"Тук има поет!", но не и верига, която оковава неговите стил и естетически светоглед. Ритъмът на стиховете е продължение на вътрешния ритъм на неговата мисъл, но мисълта е тази, която взема връх и която доминира над формата въпреки нейната условна безукоризненост. Казвам "условна", защото така, както Денев съумява да се отскубне от прегръдките на баналното виждане за стихотворението като стилизиран израз на емоция, така също и смогва да изгради ритмични схеми, които, макар и да гравитират около познатите класически образци, на практика узаконяват излизането от схемата като вид норма.

. Впрочем Румен Денев хвърля ръкавицата в лицето на традиционалистическото виждане за поетичното още със самото заглавие. "Математическа поема" е заглавие-предизвикателство, заглавие-бунт. То е етикет на съпротивата срещу закостенялото разбиране за поезията като повърхностен емоционален взрив, поради което неминуемо носи в себе си риска от първично отхвърляне. Авторът, обаче, поема този риск с достойнство и достопетие. Заглавието на книгата е преднамерено разгадаем код за една поезия, която не гали лигаво само сантименталното у човека, а поставя на бойно стреме и неговия ум. Всъщност това напълно приляга на съвременен поет, "закърмен" с клавиатурата и клетъчния телефон и в този смисъл Денев е жив отглас на епохата, която го е родила. Ето защо аналитичното осмисляне на емоционалните параметри на битието в книгата му е, всъщност, форма на осъвременяване на основни поетически и жанрови постулати. Разбира се, Денев също не е чужд на разбирането за поезията като действено единение между чувство и мисъл, но в тази изпитана симбиоза превъзходство има мисълта. В това отношение той рязко се отличава от други съвременни поети като Недялко Йорданов и Екатерина Йосифова, например, но сравнението в случая принадлежи единствено на автора на статията. Самият Денев не се съизмерва елементарно с никого. Той е себе си както когато пътува в миналото, така и когато се потапя в скритите дълбини на човешката душа. Поетът не се опитва да опростява самоцелно своя изказ в името на това да бъде разбран и достъпен. При него изказът съответства на сложното съдържание, а за такъв подход се иска естетическа дързост. Нека, обаче, бъда разбран правилно: сложността на мисълта и изказа в никакъв случай не е еманация на повърхностен модернизъм. Да, вярно е, че в стиховете си поетът задава въпроси, но той дава и отговори. Отворените финали за него биха били безмислена маниерна приумица, на която той рядко се поддава, а това ще рече, че неговите поетични завръзки намират винаги и своите логични поетични развързки. Изключение правят само няколко стихотворения, между които "Върти се дъждът като мелница", "Гледки и звуци", "Звучи музика", "Добро време", и др. които почти класически градят своя ефект върху поетичното настроение. Сред тях, макар и с по-особено място, е и стихотворението "Утре рано аз имам дуел", в което вътрешният монолог на дуелиращия се е основен компонент на художественото въздействие:

Утре рано аз имам дуел,
ще изпискат две сребърни шпаги.
Неизгодно е
да съм смел,
изгодно е
да избягам...

Аз ще бъда убит войник,
вече хапвам последната хапка,
а животът е
жалък вик,
панталони и шапка.

Ето, бавно отиват на бал
всички мои предишни любовници.
С тях на много игри съм играл,
но сега
съм влюбен в часовника.

Как се случи така и как
станах трън и герой в обществото...
Стар убиец е
моят враг
и навярно обича живота..

Който знае смъртта е мъж,
но и който живота жали.
Как отдавна е нямало дъжд...
Тая нощ ще вали ли?
Едва ли...

Пример като горния свидетелства за приемственост между стилистиките и за надграждане върху сградата на постигнатото, а не за радикален обрат с цената на разрушението.

Лирическият герой на Румен Денев рядко съвпада с автора. Негови лирически герои са цар Самуил /"Пророк Самуил"/, гората и брадвата/"Плач"/, вятърът, облакът и кучетата/"Хълм"/, охлювите, кжнъкът и рибите/"Пейзаж"/, Висарион Никейски, Николай де Куза, исихастът Теофил/"Математическа поема/ и др. Това философско дистанциране от собствения Аз е пряк резултат от защитената претенция на автора за мъдрост и обобщеност, но в същото време е свидетелство и за тематично-идейна значимост. При това тя се долавя дори и тогава, когато в противовес на основните тенденции в книгата ефектът е базиран на описания, преливащи от преднамерен поетизъм. Дори и в този случай, обаче, образът служи на идеята, а не обратното, както е в многобройните поетически недоделки.

Румен Денев не е един вгълбен в себе си съзерцателен лирик, който се себеизразява чрез изповеди във второ лице. И ако той предпочита дълбочината на поетичните послания, то е, защото я носи в самия себе си. Не е случайно това, че по-голямата част от неговите творби са провокирани от значими личности и събития. При това не крие самоцелно истините си под натруфена метафорична одежда, а ги поднася ясно и недвусмислено, макар и поетически красиво. Това е поезия, сътворена с тревожен ум и обичащо сърце. Тревогата му е тревога за хората, а филантропията му не е декларация, а скрита и въздействена същност. В нея авторът присъства не лично посредством класическото обсебване на лирическият герой, а чрез своята стилистика на мъдър цензор, отсяващ умното и стъйностното от пошлото и некрасивото. Това е поезия-мисъл, която със същия успех може да се нарече и мисъл-поезия. Всяко стихотворение в сборника съдържа в себе си едно прозрение или усещане за красота, които извират от световната съкровищница, а не от ума и сърцето на един-единствен човек. Този човек (в случая - Румен Денев) е само откривател не нещо отдавна съществуващо и негов поетичен рупор, чрез който то достига до хората.